reks ega kurjaks, waid ütles labkel ja rahulisel kombel, nagu oleks ta mõni meesterahwas olnud:

„Isa, ma olen püüdnud sinu sõnakuulja ja wiisakas laps olla, ma olen kõik teinud, mis mul wõimalik oli, mulle on see selle pärast wäga kibe ja walus, kui sa mind korraga sõnakuulmataks ja jumalakartmataks nimetad. Ka tean ma küll, et sinul palju meelewalda on minu üle, kui ma omale meest walitsen, aga seda ma tean ka, et mul enesel kõige suurem sõna on rääkida. Mina olen ise, kes oma mehega pean ühes koos elama, selle pärast peab see mees mulle ka armas olema, muidu ei jõuu ma elu koormat mitte ühes temaga kanda. Sunnitud abielu ei ole ialgi õnnelik, sest mitte need wanemad, kes sunniwad, ei ela abielus, waid see, kes abielusse heidab. Selle pärast peab ka abielusse heitjal esimene õigus olema, ja kui ta teab, et ta mitte kõibmata meest omale ei ole walitsenud, siis ei ole tal mitte waja eñne isa ehk ema käest luba küsida, sest minu arwates ei keela keegi mõistlik wanem oma last mõistlikul wiisil paari heitmast." —

„Ole wait!" käratas isa jalga wasta maad lüües; „kas ei ole lugu käes! Ikka tahate teie, lapsed, nüüd targemad olla kui wanemad. Kas sul häbi ei ole oma isa wastu bakata! Wemmalt oled sa ära teeninud, et sina julged seda wiisi siin minule õpetust anda."

See oli Mardile liig, et Põlluotsa peremees nii wihaseks oli saanud, et ta oma täis kasunud ja koolitatud tütart koguni wemblaga ähwardas. Kindla ja mehise meelega ütles ta: „Armas Põlluotsa peremees! Teie tütar on minu pruudiks heitnud, ja selle pärast on minu kohus tema eest rääkida. Anu ei ole mitte enam rumal wallatu laps, keda wembla- ehk witsaga peab karistama ehk ähwardamagi. Anu on mõtleja inimene, kes teab, mis ta teeb."

„Pea sina ka oma suu!" kisendas tulew äiaisa hoopis ära unustades, et iga wiisakas inime teisele „teie" peab ütlema. „Kas sina ka kellegi peigmees oled! Waene oled nagu kirikurott, millega tahad naist toita? Kas wõla-alune kohr kedagi jõuab ülewal hoida? Sa saadad ju minu lapse hukka! Õpetad teda niisama eksiteed käima, nagu sa isegi teed! Sinu

läbi saab ta niisama ilmalikuks ja tänamataks nagu sa ise, kes kellegist ei hooli, ei jutlusest ega Jumala sõnast ja — ja — —". Sääl jäi tal kiñni ja sõna jubu wiha pärast.

Iga sõna isa suust lõikas nagu nuga Anu südamesse, aga Mart jäi kõige selle juures täieste rahulikseks ja ütles wagasel ja wiisakal kombel:

„Ma palun, ärge saage mitte nii wihaseks, armas pereisa, mina ei ole mitte pahaga Teie juure tulnud, ega Teile mingisugust meelehaigust teha tahtnud. Et mina waese saunamehe poeg olen, ei ole mitte minu süüd, ja kui Teie selle pärast oma tütart mulle ei anna ega luba, siis ei wõi mina küll midagi parata, sest mina ei wõi muud midagi lubada, kui ausaste tööd teha ja oma leiba sellega teenida. Aga kui Teie kardate, et mina oma naist niisama ära eksitan, kui ma ise eksitatud olen, siis teete mulle ülekohut. Ma ei ole kedagi püüdnud eksitada ja usun ka, et ma ise eksiteel ei ole. Ma ei ole muud teinud kui seda, mis mu süda mind sundis. Kui ma olen waheste seltsides käinud, mis mõnelegi meie maal armsad ei ole, siis ei ole ma säält juures midagi paha mõtelnud, sest need seltsid on riigi ülema walitsuse poolest kinnitatud ja lubatud, ja neil ei ole muud süüdi, kui et nad loomulikul wiisil meie Eesti rahwa ja keele harimise eest hoolt püüawad kanda. Meie elu mailmas on kahe poolega: üks pool on waimulik, teine ilmalik. Waimuliku poole harimise paik on kirik, ilmaliku oma on niisugused seltsid, kus sellesuguse waimuharimise kasuks tööd tehakse. Seda on ka riigi walitsus ära tunnud ja on selle pärast hää meelega luba annud niisuguste seltside asutamiseks, mis rahwa elu kõrgemalle järjele tõstawad. Need mehed, kes seltsides kirja- ehk muud tööd selle tarwis teewad, ei ole mitte pitkajad ega eksitajad. Teie ütlete koguni, et mina jutlusest ja Jumala sõnast ei hooli. See ei ole tõsi, armas pereisa, mina kuulan hää melega jutlust ja Jumala sõna; aga kui ma mõne sõna üle sügawamalt järele mõtlen, ehk oma arwamist awaldan, siis ei ole ma weel ainungi Jumala sõna põlgaja, sest jutluse tegijad ei ole muud kui inimesed. Ka ei ole ma kellegi wasta meelega tänamata olnud. Kes minule on head teinud ehk meie rahwa hääks kas kirja-